

REZUMAT AL TEZEI DE ABILITARE

Contribuții la studiul politicilor în educație, cercetare și inovare, la construcția strategiilor pentru sectorul public și la analiza relațiilor dintre biserică și stat

Liviu Andreescu

Teza de abilitare reprezintă un rezumat al activității mele științifice în trei domenii principale de interes:

- studiul învățământului superior și al politicilor educaționale, de cercetare și de inovare;
- utilizarea *Futures Studies*, în mod particular a metodologiei de *foresight*, în sectorul public;
- studiul relațiilor dintre biserică și stat în perioada postcomunistă și al mișcărilor sociale în câmpul religios.

Documentul este, așadar, organizat tematic, cu trei capitole principale (care corespund domeniilor de mai sus – capitolele 2 până la 4) și un capitol final de planuri pentru viitor (capitolul 5).

Argumentul care structurează teza de abilitare este că, în ciuda unor sfere de cercetare care, luate ca ansamblu, sugerează eterogeneitate, în realitate activitatea mea științifică este „închegată” de interesul față de dimensiunea de politici publice / acțiune publică a domeniilor amintite. În mod particular, m-a preocupat modul în care politicile publice iau naștere în realitate (dar și în dimensiunea lor normativă); în care acestea depind de construcția instituțională; în fine, cum instituțiile se modifică – și cum se împotrivesc schimbării. Relativ recent am devenit tot mai preocupat și de o altă față a schimbării instituționale: mișcările sociale și maniera în care acestea conduc la deplasări în discursurile și politicile din câmpurile în care operează. De menționat, în acest context, și că aceste trei zone de interes științific s-au intersectat uneori – așa cum lucrarea rezumată aici lasă să se întrevadă ocazional.

Teza de abilitare este organizată cu precădere în jurul principalelor mele contribuții la literatura științifică. Ea ține totuși seama, mai ales în capitolul al treilea, și de activitățile în care am aplicat direct expertiza științifică, de pildă în proiecte de cercetare cu o puternică componentă de „consiliere” (sau *policy advice*) a unor organizații publice (ANCSI, de exemplu, sau DG Cercetare & Inovare al Comisiei Europene). Cu toate acestea, documentul ignoră o bună parte din contribuția practică a activității mele de cercetare, cu excepția acelor situații în care această contribuție transpare relativ clar din publicațiile științifice, cum ar fi câteva articole „orientate aplicativ” (*practice-oriented*).

Primul capitol propriu-zis al lucrării (cap. 2) este dedicat publicațiilor din domeniul învățământului superior și al domeniilor conexe. Identific aici cinci teme sau subdomenii speciale cărora le-am consacrat un număr de lucrări științifice. Dintre acestea, discut în detaliu patru, lăsând-o pe ultima pentru capitolul următor.

Mai întâi, în lucrare dar și cronologic, abordez în mod sistematic tema libertății academice, legată direct de activitatea mea doctorală. Prima mea carte (*Libertatea academică: între teorie și politicile universitare*) reprezintă, de altfel, singura contribuție științifică amplă privind această temă din România de până astăzi. Cartea a fost urmată de o a doua – un eseu extins intitulat *Privilegiu savante* – dedicat aceluiași subiect; precum și de o serie de articole științifice la granița dintre teoria politică și teoria educației. Am explorat tema libertății academice nu doar în dimensiunile ei tradiționale, ci și în contexte mai speciale (cum ar fi universitățile cu afiliere religioasă).

Îmboldul pentru cea de-a doua temă din domeniul învățământului superior a venit de la schimbările instituționale prin care a trecut câmpul universitar românesc după 1990. Reflecția asupra diversificării și a omogenizării sistemice mi-a oferit prilejul de a interpreta, alături de câțiva colegi, re-instituționalizarea spațiului academic post-comunist. Secțiunea dedicată acestei teme reia tezele noastre principale privind dinamica complexă dintre diferențiere și standardizare, dintre învățământul public și cel privat, controlul asupra politicilor universitare, utilizarea „instrumentelor de transparență” (inclusiv în contextul eforturilor de fuzionare organizațională). Mai recent, această grilă de analiză inspirată din analiza instituțională sociologică se apleacă și asupra educației pentru administrația publică.

A treia secțiune a capitolului discută pe scurt contribuția la politicile de cercetare, ale cărei dimensiuni practice și, mai ales, analitice și metodologice sunt amânate pentru capitolul 3 al tezei.

Cea de-a patra secțiune a capitolului 2 are în vedere analiza mișcărilor și organizațiilor studentești din România postcomunistă, un subiect pe care l-am atacat – alături de colegul meu Viorel Proteasa – în special în cadrul unui proiect de cercetare

finanțat prin programul Tinere Echipe (*From Corporatism to Diversity. A Neo-institutionalist Study of Representative Student Organizations in Postcommunist Romania*). Proiectul și publicațiile care au rezultat din acestea încearcă să aducă, sub umbrela termenului de „acțiune colectivă studentescă”, două perspective asupra acestui câmp care au comunicat prea puțin până acum: cea a analizei organizaționale, concentrată mai ales asupra comportamentului „organizațiilor reprezentative” ale studenților (în general, federații de asociații); și perspectiva mișcărilor sociale, preocupată mai ales de episoadele de protest și de persoanele și organizațiile militante implicate în acestea.

În fine, ultima parte a acestui capitol al tezei se referă la studiul eticii cercetării. Acesta s-a aplecat, mai întâi, asupra analizei practicilor din universitățile românești la mijlocul deceniului trecut – într-un proiect care a dus, până la urmă, la normele privind etica universitară din 2005. Mai recent, m-a preocupat tema auto-plagiaturii, căruia i-am consacrat un studiu de relativ succes publicat în 2013.

Capitolul 3 al tezei de abilitare cuprinde contribuțiile metodologice și aplicate, realizate din nou alături de o echipă relativ stabilă de colegi, legate de practica *foresight*-ului în sectorul public. Primele două secțiuni au în vedere lucrări care îmbină cele două perspective, metodologică și aplicată. Mai întâi, discut eforturile de a adapta metoda Delphi la mediul online, simultan simplificând-o și extinzând-o la grupuri mai largi de respondenți. Sunt discutate aici atât dimensiunea strict procedurală a metodei, cât și aplicațiile sale într-o serie de proiecte, mai ales acelea finanțate prin granturi ale Directoratului Cercetare & Inovare al Comisiei Europene.

Secțiunea imediat următoare, foarte asemănătoare ca logică cu cea care o precede, are în vedere teoretizarea metodei scenariilor. Lucrarea descrie pe scurt teza noastră că scenariile, deși par să fie orientate spre crearea de conținut bogat, au de fapt o puternică dimensiune procedurală, în care participanții construiesc mai ales logica interacțiunilor în „lumile” imaginate. Totodată, susținem că – în parte și datorită celor tocmai amintite – practica lucrului cu scenarii ar avea de câștigat dacă s-ar concentra suplimentar asupra explorării tensiunilor din interiorul lumilor imaginate, tensiuni deseori evitate de participanți și facilitatori. Ca și secțiunea anterioară, și aceasta pune ideile în contextul unor proiecte în care scenariile au fost utilizate ca metodă de cercetare.

Penultima parte a capitolului al treilea se apleacă asupra unor activități aplicate – construcția de strategii în sectorul public –, explorând limitele acestor procese în țări precum România. Redus la esență, susținem două teze înrudite. Mai întâi, că, în ciuda tehnicilor „la zi” aplicate în faza de construcție a unor strategii, implementarea rămâne blocată în rutinele de politici ale sectorului relevant. În al doilea rând, că „agentificarea”

(*agencification*) anumitor zone ale sectorului public din România oferă un sentiment de confort al expertizei și al neutralității care este, în bună măsură, doar aparent pentru că ascunde agende specifice agențiilor care creează și implementează politicile publice.

Capitolul 3 se încheie cu un sumar al activității privind teoretizarea și detectarea așa-numitelor „semnale slabe”, inclusiv cu ajutorul și în cadrul unui proiect finanțat de DG Research & Innovation. Proiectul, denumit prescurtat RIBRI, a dus la depistarea celor mai promițătoare 100 de noi tehnologii din perspectiva politicilor de cercetare și inovare ale Uniunii Europene.

Ultimul capitol principal al tezei de abilitare se ocupă de o linie de cercetare care a început înainte de activitatea mea doctorală și a fost menținută pe tot parcursul acestei perioade – studiul relațiilor dintre stat și biserică și al politicilor „religioase”. Această temă a fost abordată în lucrările mele din două perspective. Prima dintre acestea este mai curând normativă și s-a ocupat în special de practicile și de legislația relevantă (în domenii precum relațiile cu grupările religioase minoritare, educația religioasă, religie și drepturile omului ș.a.m.d.) – printre altele și în interacțiunea cu dreptul internațional și mai ales cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO). Cea de-a doua perspectivă vine mai ales din direcția sociologiei politice și a studiului mișcărilor și protestelor sociale.

Puntea de trecere dintre aceste două perspective a fost tocmai activitatea CEDO, care nu este doar un emițător de norme, ci și centrul unor mobilizări de amploare, atât la firul ierbii, cât și la nivelul unor grupuri de lobby transnaționale cu influență, de altfel, variabilă. Aceste mobilizări au făcut obiectul analizei sistematice în cadrul unui proiect finanțat de European Research Council, proiect la care am participat timp de 5 ani în calitate de *senior researcher*. Rezultatele proiectului GRASSROOTSMOBILISE (cercetător principal Dr. Effie Fokas) fac obiectul ultimului capitol principal al tezei de abilitare.

În încheiere, aș spune că activitatea mea de cercetare – și conexă – reprezintă și o pledoarie indirectă pentru combinarea cât mai dezinhibată a metodelor și intereselor de cercetare diverse. Aș include aici și combinația de perspective normative și empiric-explicative. Într-un domeniu precum științele administrative, ele însele un amestec de științe și metode diverse care se intersectează printr-o sferă comună de aplicație, consider că această eterogeneitate poate reprezenta și un avantaj.